

פרוטוקול מס' 184

מישיבת ועדת הכלכלה
יום ג', כ"א באדר ב', תשל"ו - 23.3.76
בשעה 13.00

נכחו:

חברי הוועדה:

י. הורביץ - היו"ר
פ. גרופר - מ"מ היו"ר
ס. דרובלס
ע. הדר
א. זילברברג
י. יודין
א. לבנוואון
א. לבני
י. פרנק

מוזמנים:

פרופ' ס. ברנוו - יועץ שר האוצר
ר. בנבנישתי - עוזר ליועץ שר האוצר
א. פוגל - אגף התקציבים, משרד האוצר
ד"ר ס. שפר - כלכלן ואשי, מסו"ת
ג. פרופר - התאחדות התעשיינים
א. סיברג - התאחדות התעשיינים
א. ריינר - מזכיר חברת העובדים
ע. גלעד - עוזר כלכלי, חברת העובדים
ס. פרנקל - בנק ישראל
דוד לב

יועץ כלכלי:

י.פ. פלכסר

מזכיר הוועדה:

לאה צ'סנר

רשמה:

סדר-היום: פעילות ניצולת ההון בתעשייה - הצעה לסדר-היום של ח"כ אליעזר רובין (המשך הדיון)

היו"ר י. הורביץ:

פותח את הישיבה.

הנושא הנדון הועלה על סדר-היום של מליאת הכנסת על-ידי ח"כ א. רונן, והועבר אלינו לדיון. בישיבה הקודמת נימק ח"כ רונן את הצעתו והדגיש, כי הון זול הביא לכך שצידוד רב במדינה אינו מנוצל, והמשק יוצא נפסד. שמענו הסברים מפי פרופ' ברונז וסר פרנקל מבנק ישראל. עקב אי-הבנה לא היו נציגי משרד המסחר והתעשייה נוכחים בישיבה הקודמת, ואני מבקש מד"ר שפר, מסו"סת להסביר את מדיניות משרדו תוך התייחסות לנושאים האלה.

ד"ר מ. שפר:

הטענה שאנחנו מתייחסים אליה היא, שעקב הון זול שניתן היה לקבל היה יותר כדאי למפעלים להוסיף צידוד - שעכשיו אינו מנוצל במידה מספקת - במקום להפעיל את הצידוד הקיים במשורת שניה ושלישית. אני מבין שטענה זו מסתמכת על מחקר שנעשה לאחרונה על-ידי מכון פאלק, אשר הצביע על-כך שניצול הצידוד בתעשייה הישראלית נמוכה בהשוואה לשלוש ארצות שהוזכו במחקר, ובו בזמן ששם זה 70%, אצלנו זה רק 43%. המסקנה של עורך המחקר הייתה, שיש לייחס את ההפרש הגדול בעיקר לגורם של ההון הזול בישראל.

לצורך הדיון הזה אין לנו ויכוח עם המימצאים הסופיים של המחקר, שנערך על-ידי ד"ר מורביץ. אני מקבל את הנתון הזה, שניצולת הצידוד בתעשייה הישראלית היא 45% בממוצע, כאשר 100% היא ניצולת מכסימלית חיאורטית כשהעבודה היא רצופה 360 ימים בשנה ונשלוש משמרות, תוך הפעלת כל הצידוד והמייחנים. אנחנו לא מסוגלים לערער על-כך, כי איננו יכולים להשוות את המצב אצלנו עם המימצאים לגבי שלוש המדינות שהוזכרו במחקר. אבל אנחנו חלוקים בפרשנות באשר עורך המחקר מייחס את ההפרש בראש ובראשונה למחיר ההון בישראל.

כאן אני מוצא לנכון לפרט את המימצאים של המחקר. עורך המחקר עשה בדיקת מצב של הגורמים המשפיעים על ניצולת הצידוד התעשייה הישראלית על-ידי-כך שהוא בודד את הגורמים השונים. עורך המחקר קבע לאור המצב שיש למעשה חמישה גורמים שיש להם השפעה מובהקת על ניצולת הצידוד בתעשייה. אמנה אותם פחות או יותר לפי החשיבות שלהם.

הגורם הראשון שיש לו השפעה מובהקת על ניצולת הצידוד בתעשייה הוא יחס ההון לתפוקה, עתירות ההון. ככל שיש יחס ההון לעבודה גדול יותר הניצולת היא יותר עתירת הון. ככל שיש יותר צידוד יחסית לעובדים ניצולת הצידוד גבוהה יותר. דבר שהוא די סביר. דוקא מפעלים עתירי הון מצטיינים בניצולת הצידוד.

גורם שני שיש לו השפעה מובהקת על ניצולת הצידוד הוא גודל המפעל. ככל שהמפעל גדול יותר ניצולת הצידוד גדולה יותר, האפשרות להפעיל את הצידוד במשמרות, בקווי ייצור וכו'.

גורם שלישי, שכר העבודה. ככל ששם העבודה גבוה יותר ניצולת הצידוד היא קטנה יותר, כי כאשר שכר העבודה הוא גבוה יחסית כדאי אולי למכנ את המפעל ולהשתמש בצידוד כתחליף לכוח אדם נוסף.

היו"ר י. הורביץ:

זה יכול להיות להיפך, אם יקחו עובדים יותר זולים אפשר יהיה לנצל אותם בשלוש משמרות או בשתיים, כי כוח אדם יקר לא כדאי לנצל בשלוש משמרות. בצורה זו, אם שכר העבודה יהיה זול יותר ניצולת הצידוד תהיה גדולה יותר.

ד"ר מ. שפר:

הגורם הרפיעי הוא רציפות תהליך הייצור. ככל שרציפות הייצור רבה יותר ניצולת הציוד

חיה גדולה יותר.

יש גורם חמישי, שהוא לא בעל חשיבות כמותית, אבל כדאי לציין אותו, וזה אופי הבעלות. מתברר שבעלות קיבוצית כרוכה בניצולת יותר קטנה של הציוד.

היו"ר י. הורביץ:

האם מפני שההון שם יותר זול? או יותר קל להשיגו?

ד"ר מ. שפר:

איני חושב שהם מקבלים הון זול יותר, אלא ייתכן שהטיבה היא באידיאולוגיה החברתית

המונעת העסקת שכירים.

י. יודין:

יש אידיאולוגיה בקיבוצים של מינימום עבודה שכירה; ויש גם בעיות חברתיות שמונעות עבודה

במשמרות.

ד"ר מ. שפר:

אני חוזר לגורם של ניצולת עתירות ההון שהשפעתו מובהקת על הייצור. כפי שצינתי קודם, נמצא כי ככל שתהליך הייצור יותר עמיר הון, כשיש יחס יותר גבוה של הון לעבודה, ניצולת ההון גבוהה יותר. כאן מצאנו לכאורה, לפחות במחשבה ראשונה, דבר הפוך ממה שהמחבר מצסה לטעון, כאילו הורדת מחיר ההון שימש כתחליף לעבודה, דבר שגורם לניצולת נמוכה יותר של הציוד. כלומר, הטענה של מבקרי המדיניות של משרד המסחר והתעשייה היא, שהורדת מחיר ההון מעודדת ניצולת יותר נמוכה של ציוד, כי ההון יכול לשמש תחליף לעבודה. מה שאנחנו מוצאים כאן, שכאשר מורידים את מחיר ההון, משתנה כל אופי תהליך הייצור; היצרן משתמש בטכנולוגיות עתירות הון שמעודדות את יכולת הניצולת של הציוד. אם לוקחים את כל הגורמים של ניצולת הציוד הורדת מחיר ההון מורידה את ניצולת הציוד.

באחת

לשאלה, מדוע/משלוש הארצות שעמיהן נעשתה ההשוואה ניצולת הציוד היא 70% לעומת 43% אצלנו. התשובה שקיבלנו הייתה, שלמעשה באותה ארץ לא מדובר בהון יקר, שמעודד ניצולת יותר גדולה של הציוד, אלא מדובר בהון זול; יש שם תעשיות עתירות הון, ויחס גבוה של ההון לעבודה, מה שמטביח את הניצולת הגבוהה של הציוד באותה ארץ. הכוונה היא לקולומביה.

כדאי לשים לב למספרים שנכללו במחקר של ההפרשים בין ניצולת הציוד בישראל לבין הניצולת באותן הארצות, אשר מתייחס לניצול משוכלל בהתאם למשקל הענף בתעשייה, בעוד שנענפים אחרים שבהם הציוד אינו מנוצל, הוא מצביע על הפרש קטן ביותר. בקולומביה שיעור הניצולת המשוכללת היא 79%, וניצולת של ציוד לא משוכלל 66%. כאשר משווים את ניצול הציוד הלא משוכלל בין קולומביה לבין ישראל אין הפרש. ביכולת ניצולת הציוד בין קולומביה לבין ישראל יש הבדל אבל במשקל שונה בענפים לפי התפוקה או לפי ההון. קיבלנו אישור לכך מהמחבר, שחלק מהפער נובע מהענפים, כי בקולומביה יש משקל רב לענפים עתירי הון, שמצטיינים גם בישראל בניצולת יותר גבוהה של הציוד.

לא רק שהמחקר אינו מוכיח את הקשר השלישי או החיובי בין המחיר הנמוך של ההון לניצולת הנמוכה; או להיפך, שהון זול מעודד טכנולוגיות של עתירות הון. המחקר בוודאי אינו מסייע בידי הטוענים, שהעלאת מחיר ההון חגדיל את ניצולת הציוד, לא לטובה, אלא להיפך.

היו"ר י. הורביץ:

נביח שלא היה מחקר ולא הייתה הצעה לסדר-היום של חה"כ רונן, אם היו מעלים את מחיר ההון בארץ האם ניצולת הציוד הייתה גבוהה יותר או לא?

ד"ר מ. שפר:
אני מבקש לבדוק מה הן האפשרויות העומדות בפני התעשייה בארץ להגדיל את ניצולת הציוד, בלי קשר לשאלה מה יכול מחיר ההון לתרום.

מה מונע היום מענפי תעשייה שונים להגדיל את ניצולת הציוד? היום בדענד יש כמות מסויימת של ציוד, מה מונע מהיצרן שהקים מפעל כפי שהוא קיים, להגדיל את ניצולת הציוד? מחיר ההון הוא נחלת העבר; קיים ציוד מסויים, סדוע הוא לא מנוצל למסמרת שניה ושלישית? כאן הנימוק של ההון אינו רלוונטי. לא עומדת השאלה אם להפעיל את הציוד במסמרת שניה או שלישית, או להקים עוד אגף במפעל. המפעל עובד במסמרת אחת בלבד, אינו מתרחב ואינו מפעיל את הציוד במסמרת שניה ושלישית, סדוע? יש מספר הסברים אפשריים לכך.

ההסבר הראשון, שבטורה של ענפי ייצור הוא אינו רלוונטי, שהייצור אינו מעשי בשעה שהשוק המקומי נתון. כאן מחיר ההון אינו יכול להשפיע. אם למשל בטחנת קמח היה עודף של כושר הניצול, והציוד מנוצל ב-60%, מחיר ההון אינו יכול להשפיע, הטחנה לא הייצר יותר קמח, כי אין לה שוק, והשוק המקומי רווי.

ע. הדר (הורביץ):
זו טענתו של ח"כ רוזנן, שבגלל ההון הזול מנוצלים, ובמקום לדאוג שטחנת הקמח תנוצל בכל 100%, הקימו עוד טחנות קמח. זו הנקודה בוויכוח.

ד"ר מ. שפר:
במקום שקיים כיום עודף כושר ייצור מחיר ההון אינו רלוונטי, כי העלאת מחיר ההון אינה יכולה להביא לכך שציוד יקר ינוצל יותר.

ע. הדר (הורביץ):
מדובר על התהליך שהיה קודם, שהוקמו טחנות קמח נוספות, ומשרד המסחר והתעשייה עזר בפיסון הטחנות הנוספות האלה.

ד"ר מ. שפר:
יש שורה של ענפים שבהם לא ניתן לנצל את עודף כושר הייצור הקיים, כי אחת הטענות ששמענו היא, שאין סיבה להשקיע השקעות נוספות, כי ניתן להגדיל את התפוקה והניצולת. הטענה הזאת אינה תופסת לגבי מפעלים שאמנם עודף כושר ייצור קיים, אבל אין אפשרות לנצל אותו כי אין לו שוק מקומי.

הפבר אחר קשור לנקודה שהוזכרה של תמריצים לעבודה במסמרת שניה ושלישית; על-ידי-כך שמייקרים את ההון ומונעים מהתעשיינים להקים עוד אגף לא יוצרים תמריצים כדי שהעובדים יעברו לעבוד במסמרת שניה ושלישית. לא מסייעים בידי היצרן להפעיל את הציוד באופן אינטנסיבי יותר. אנחנו מעוניינים שהציוד העודף הקיים ינוצל יותר וישמש לכך שהתפוקה תגדל, וצריך להציע צעדים מעשיים וקונטרוקטיביים, שיש בהם לעודד תעסוקה של עובדים במסמרת שניה ושלישית. העלאת מחיר ההון אינה עוזרת להפעיל את הציוד באופן אינטנסיבי יותר.

נקודה נוספת שחשובה לנו ונתקלים בה גם בחקופה האחרונה, שקיים בשורה של ענפי תעשייה עודף כושר ייצור, אבל ענפים אלה ממוקמים באיזור אחד של הארץ, כאשר יש בעיה של חוסר תעסוקה באיזורים אחרים בה. עובדה זו שיש עודף כושר ייצור באיזור אחד אינה יכולה לפתור את הבעיה של עודף כושר כוח-אדם באיזור אחר. אנחנו רוצים לקיים אוכלוסיה באיזורים מסויימים, ואנחנו חייבים להשקיע באותם איזורים למרות שקיים עודף כושר ייצור באיזורים אחרים.

ד"ר מ. שפר:

יתר על כן, אם מוכנים לפנות איזורים מסויימים של הארץ, ולהעביר אוכלוסיה לאיזורים שבהם יש מחסור בעובדים כדי לנצל אותו כושר ייצור, צריך לקחת בחשבון השקעות בתשתית, כי אם מעבירים עובדים ממקום למקום צריך להקים בשגילים מגורים, שירותים וכדומה, וזו השקעת תשתית שאי-אפשר להסנע ממנה.

אם יורדים מהרמה של הכללות רואים שעודף כושר הייצור, אפילו אם ניתן לנצלו, לא בהכרח פוטר מהצורך להשקיע באיזורים או ענפים אחרים של הארץ.

היו"ר י. הורביץ: אני מניח שגם לגבי הדברים ששמענו עוד תהיינה שאלות. אני מציע שנשמע עכשיו את מזכיר חברה העובדים, אשר מכיר את הדברים מהשדה.

א. ריינר: ברצוני להתייחס לשאלה של היו"ר, מה עמדתנו לנושא של ניצולת ההון, גם אילו לא היה המחקר של ד"ר מורביץ, אשר היה הגורם שהעלה נושא זה לדיון.

ברשותכם אחלק לכם חוברת של חומר רקע לבעיית ניצולת הציוד התעשייתי, אשר נכתבה ללא קשר לחגובות בכתב למחקר עצמו.

הערה אחת לגבי המחקר של ד"ר מורביץ, לפי שיטת המדידה שלו ניצולת הציוד היא בארץ 43%, ונציג משרד המסחר והתעשייה היה זהיר מאד, הוא אמר שהוא מקבל את הנתון של 43%, אבל אינו יודע אם זה גבוה או נמוך, מפני שיש כמה שיטות למדידת הניצולת. הגישה הרלוונטית צריכה להיות למשקים דומים לנו במערב אירופה, ורק אם יהיו שיטות מדידה דומות עם אוכלוסיה רלוונטית להשוואה, נוכל לוטר אם נכונה התחושה שלנו, של ניצולת ציוד נמוכה בתעשייה ובחקלאות. האמת היא שזו תחושה ולא יותר מזה, האם היא נמוכה יחסית בהשוואה עם משקים ברמה חברתית וכלכלית דומה לשלנו; האם הם מביעים לשיעורי ניצולת יותר גבוהים מאשר אנחנו או יותר נמוכה, זהמחייב בדיקה. אבל בינתיים מכניסים בחודעת הציבור וקובעים כעובדה, שיש בארץ ניצולת ציוד נמוכה יותר לאור העובדה שמחיר ההון בארץ הוא יותר מדי נמוך, ומסיקים מסקנה שאם ניסקר את מחיר ההון יהיה הדבר לתועלת לכלכלה.

אלה דברים שצריך לערער עליהם, כי אלה מושכלות שלגבי פרלמנטרים, שצריכים לכאורה לקבוע מה יהיה קצב ההשקעות בישראל, דרושה בזה זהירות רבה מאד.

ברצוני לנסות לענות לשאלה מה יהיה אם יעלה מחיר ההון, כי נכון הדבר שלגבי מפעל קיים ובמערבה הציוד הקיימת מחיר ההון הוא יותר לא רלוונטי. אבל אם אותה טחנת קמח עובדת באחוז קטן מכושר הייצור שלה, והדבר נובע מן העבר, שעל שוק קטן מדי הקיטור מספר גדול מדי של טחנות קמח, אפשר להסיק מסקנה לגבי העתיד.

לכן מתעוררת השאלה איך תשפיע רמת ההון על ניצול הציוד ופרייון הייצור? כאיש השדה ברור לי, שאם יעלה מחיר ההון תקטנה ההשקעות החדשות במפעלים חדשים, ותקטנה ההרחבות במפעלים קיימים. זה לא מחייב שום הטבר או הוכחה. פחות מתחרים יוכלו להשתמש בכסף יותר יקר ולדברים פחות שיטושיים.

אני מוכרח לוטר, שהתחושה שלי אומרת, שאיני בטוח אם הציוד יהיה מנוצל יותר אם ההון יהיה יקר יותר. יהיו פחות השקעות, אבל זה לא בהכרח יביא לכך שהציוד יהיה מנוצל יותר, יהיו פחות השקעות ותהיה פחות תפוקה. בדיוק כאחוז קיטון ההשקעות יהיה קיטון התפוקה הן לשוק המקומי והן לשוק בחוץ-לארץ. אין קשר הכרחי בין היקף ההשקעות לבין הגדלת ניצולת הציוד.

א. ריינר:

כאן צריכים להיות הרבה גורמים אחרים. לא מספיק להעלות את מחיר ההון. אני כאן רוצה להביא שתי דוגמאות מנוגדות, של דברים שבעצם היו רוצים לעשות בארץ. ראשית, את כל הלוואות הפיתוח להצמיד ל-100% של המדד ולהוסיף ריבית של 13%. אם בגלל סיבות אחרות, ולא בגלל הסיבה שאנחנו דנים בה, יהיה מימון בארץ שימנע השקעות והרחבות נוספות, ויהיו 100,000 מובטלים, גם זו תהיה סיבה שממנע הגדלת קצב ניצולת הציוד הקיים במשק כפי שהוא. נדגש שאין השקעות והרחבות הציוד אינו עובד במלוא הניצולת.

ע. הדר (הורביץ): נקח את הביקוש כפי שהוא היום, בלי הגדלה, האם אפשר לנצל את הציוד לייצור נוסף?

א. ריינר: לדעתי יש הרבה גורמים שמספיעים, ואין קשר ישיר בין עליית ההון ומידת הניצולת של הציוד. דבר אחד ברור, והוא העיקר. אם אנחנו צריכים להחר את השימושים שלנו ואת הפעילות שלנו ממטרות פועלפות בשוק המקומי, למטרות מועדפות ליצוא, לעשות זאת בלי השקעות חדשות זה בלתי-אפשרי.

הבאתי כאן אתי את סיכומי העבודות של כור לשנת 1975 ותכנית העבודה לשנת 1976, שעבר את האישור של הוועדה המנהלת של חברת העובדים. אני אפיץ אותה בין חברי הוועדה ואבקש להסביר כמה מהמספרים כפי שהם מתבטאים בטבלאות שלפניכם.

(להלן הסביר סר ריינר את הגידול באחוזים וסך הכל ההשקעות שמסתכמות ב-500 מיליון ל"י, מזה באזורי הפיתוח 210 מיליון, בענפי מתכת-צנורות-סולתם; אלקטרוניקה וחשמל וכימיה; שינויים במבנה השוק, פירוט השווקים העיקריים וגידול סך-הכל המכירות ביצוא, בבנין ובבטחון, שנים 1973-1975; גידול היצוא של כור מ-55 מיליון ל"י בשנת 1973 ל-230 מיליון ל"י בשנת 1976;

סקורות ושימושים בתכנית העבודה לשנת 1976: צבירה, הגדלת הון, גיוס הלוואות לזמן ארוך, הלוואות לזמן קצר, גיוס מקורות לפרעון הלוואות צמודות; החזרת הלוואות לזמן ארוך, גידול ברכוש שוטף ופרעון הלוואות צמודות. ראה התווגרת שהולקה בין חברי הוועדה).

כאיש השדה אני יכול להגיד שתכנית הפעולה של כור דומה לתכנית הפעולה של התעשייה החקלאית, ואתם יכולים לראות בטבלאות את נפח ההשקעות הנדרש; הגרעון במערך המזופנים, כי בשביל לעשות פעולה כזאת יש צורך בהון נוסף. אם יגידו לנו שמייקרים את הכסף, או שייצור מסויים הוא יקר מדי ומצמצמים את ההשתתפות בהשקעה שלנו, אנחנו לא נוכל לקיים דברים מרכזיים שהכלכלה הישראלית דורשת מאתנו.

לפי דעתי השאלה היא לא ליצור מצב שייקר את הכסף, ועל-ידי זה להגביר את ניצולת הציוד הקיים, אלא להחמיד יותר בקריטריונים של זמינות הכסף הזה לפרוייקטים נדרשים. בעייתנו היא שהשקעות יש מרכיב יבוא גבוה מאוד, ואם לוקחים את האפקטיביות שלו הרי הוא אוכל את הדזרבות שלנו בדולרים. צריך להשתמש בדזרבות האלה שיפוש יותר מושכל, ואנחנו מוכרחים להחמיד את הקריטריונים של זמינות ההון. לא על-ידי הגדלת הריבית מ-15% ל-30% ניתן לשוק לעשות את שלו. המציאות תהיה הפוכה. נייקר את הכסף, ויתברר שהרבה מאוד מטרות, שדבר אין להם עם האינטרסים של מדינת-ישראל; אם הענפים יצליחו להיות מספיק רווחיים הם יצליחו לגייס את הכסף של המשקיע, אבל יצוא לא יהיה מזה. להתחרות בשווקים היצוא בכסף של 30%-40% ריבית זה בלתי אפשרי.

א. לבני:

מפי חברת כור מקבלת את הפרשי ההצמדה?

א. רייגר:

כל גורם תעשייתי ומסחרי יש לו הכנסות והוצאות צמודות. כאשר הכנסת אישדה את חוק מלווה ומפ מעכיקים זה חייב אותנו להשקיע בהשקעה צמודה, ובהגיע מועד הפרעון מקבלים את ההלוואה. אם ישיגו מקורות כאלה ויפרעו את ההלוואה הצמודות חסר יהיה לנו 300 מליון ל"י. בשימושים היו לנו קודם 500 מליון ל"י, ומזה 80% השקעות למפעלי יצוא, ועוד 115 להשקעות ומלוות חובה של הממשלה. כך הכל השקעות 615 מליון ל"י ומזה חסר לנו 300 מליון ל"י.

אם כתוצאה מהמחקר של ד"ר מורביץ או ההצעה לסדר-היום של ח"כ אליעזר רונן וכדומה, ננקוט צעדים ממשיים שיכבידו על ההשקעות, ובין יתר הלקוחות זה יכביד גם על ההשקעה שלנו, הרי תכנית העבודה הזאת שלנו לשנת 1976 לא תבוצע. אני משאיר לשיקולכם ולדיוניכם אם הדבר הזה יהיה טוב לעם ישראל או רע לעם ישראל.

תכנית העבודה הזאת עברה את כל מוסדות כור, הנהלת חברת העובדים; ומנהלי כור עשו הפעם תקדים מבחינת יחסי הציבור והמציאו את החוברת לפרופ' ברונר, כיועץ שר האוצר, כמה שבועות לפני הדיון בוועדה המנהלת של חברת העובדים, וביקשנו שיגיד לנו מה לעשות. הוא אמר לנו, שזו תכנית שעם ישראל חפץ בה.

אשר לשאלה הרלוונטית לדיון הזה, אם תגידו שכל עם ישראל ישלם בשביל ההון יותר ביוקר, והשוק יחליט במה הוא כן ישקיע וכמה לא ישקיע, איני בטוח שהתכנית הזאת תבוצע, כי אז מה שיהיה יותר רווחי יגיע גם להון היקר יותר. השימושים השוליים של השוק המקומי יהיו יותר רווחיים, ודברים שיש בהם מעוף ומחשבה וטיכון לטווח ארוך, הם ייעשו לא ב-3 שנים אלא ב-7 שנים.

אני רואה שתי אפשרויות אלטרנטיביות. האחת, לייקר את ההון ופנגנון השוק יעשה את שלו, ובראה אם כור יכולה לבצע את תכנית העבודה או לא; אפשרות שניה, להמשיך בטכסוד של הון ההשקעה, אבל להחמיר בקריטריונים של הקצאת ההלוואות. זה הנפח שיש לסדינת ישראל; אין לה יותר, וצריך היטב לבדוק למי בותנים הלוואות, ולתת בעיקר למי שיכול להגדיל את היצוא ולשפר את מאזן התשלומים. מי שעושה את התשתית הטובה ביותר ליצוא, לו צריך לתת הלוואות והשקעות.

כאיש השדה ברצוני להעיר לשני מחירי ההון לגופו. נניח שאנחנו מקבלים הון זול שקשור לאינפלציה השולית, וזה תלוי גם כמה הון מקבלים. אם האינפלציה היא גבוהה הטובסידיה היא נמוכה, ואם הטובסידיה נמוכה האינפלציה משפיעה בצורה שולית (?). למשל, בכימיקלים שלנו ליצוא אנהנו משקיעים 100 מליון ל"י. ההשקעה המאושרת היא 80 מליון ל"י. יש כל מיני דברים בתחום ההשקעה שהמוסדות אינם מכירים בהם כהשקעה מאושרת, ולעתים צריך לחכות מ-4 עד 6 חודשים עד שהעסק עובר כמו שצריך. כאשר משקיעים 100 מליון ל"י, ומאשרים השקעה של 80 מליון ל"י, צריך לגייס 20 מליון ל"י בשוק החופשי בשערי הדיביט הקיימים היום. אנחנו מקבלים את הכסף לפי הביצוע בשטח. מספנים את זה לפני שמקבלים את הכסף, כי צריך לשלם לפני שמקבלים את הכסף מהסדינה. הפער בין התכנית הסעוגנת שצריכה לעבור את כל המנגנונים ובין הביצוע הוא בין שנה לשנהיים. בינתיים צריך לסמן דיביט שולית של הפער של אותה שנה או שנהיים, וזה עולה כסף לשקיע.

ע. הדר (הורביץ):

אם הייצור מיועד ליצוא הדיביט משתלם על-ידי הפיחותים הזוחלים.

א. פוגל:

אין זה כך, כי זה עגין של זמן.

א. רייזר:

אתה אומר שגם בחקלאות וגם בתעשייה יש שיערוך פנימי של ההון, אבל זה שווה רק למי שמוכר מקרקעין ומכונות. אם לא מוכרים, זה לא שווה שום דבר. אם קונים מכונות ב-5 מליון דולר, ובעד הדולרים משלמים בלירות, הרי אחרי שנתיים מקבלים כסף אחר ממה ששולם. קודם-כל מקבלים את הכסף בפיגור רב של זמן, וכאשר מגיע הזמן לקבל את הכסף, המדינה אוסרת שאין לה ואינה משלמת, ואז מפשיכים לשלם ריבית גבוהה לבנקים. כאשר לוקחים את מחיר ההון המטוּצָע בישראל, ומחיר ההון הגבוה הוא בסופו של חשבון קרוב מאד לשיעורי האינפלציה הקיימים במשק. כאשר לוקחים לירה בודדת עם התמיכה מהמדינה נראה כאילו יש סובסידיה גדולה מאד, אבל כאשר עושים חישוב ריאלי הרי מחיר ההון בתעשייה הוא גבוה ביותר, אולי הגבוה בעולם, בשיעורי האינפלציה הקיימים, אם לא לקחת בחשבון מדינות כמו ארגנטינה, ברזיל וכו'. ההון הוא גבוה באופן יחסי ולא נמוך יחסית, אפילו לגבי שיעורי האינפלציה, והוא לא בר תחרות אם מדברים על סטרוט מועדפות של המשק ליצוא. בכל הארצות מבינים שלסטרוט מועדפות ליצוא צריך לתת תנאים יותר טובים ממה שנותנים.

אני חושב שהבעיה היא לא במחיר הכסף ביחס למדינות אחרות, בניח שאנחנו מקבלים יותר, אבל אחוז ההשקעה בתשתית זה "גרייט" של התשלומים, החופש מהמסים, בהרבה מדינות ביתן בתנאים הרבה יותר טובים מאשר אצלנו.

כפי שאמרת העברנו את תכנית העבודה של כור לשנת 1976 ליועץ שר האוצר, כדי לבדוק אותה בפסגות המדיניות הכלכלית של המדינה. אני חושש שאם לא יינתן לנו לבצע את התכנית הזאת, התוצאה תהיה בניגוד למה שהמחוקק, האוצר ומשרד המסחר והתעשייה מתכוונים להשיג. לא היו לנו שום חילוקי-דעות עם האוצר על התכנית הזאת. השאלה היא איך אפשר יהיה לבצע זאת. אם הביצוע יהיה במחיר הון גבוה יותר החוסר יהיה יותר גדול, ונצטרך לגייס כספים בכמויות גדולות יותר.

ע. הדר (הורביץ): השאלה היא מה יהיה אם יתנו הון יותר יקר, והריבית תהיה לא 10%-11%, אלא 19%.

א. רייזר:

יהיה קשה מאד להחזיר את ההלוואות ולעשות השקעות חדשות. אם יש פחות הצבר הרי כל הלוואה שלוקחים מהמדינה צריכים לעשות הון עצמי. לא חשוב באיזה אחוז ריבית מקבלים את הכסף; אנחנו מקבלים הלוואות בריבית של 12% עד 15% לפיתוח באיזורים הכי מועדפים בארץ, אם מקטינים את ההצבר אי-אפשר יהיה לקחת הלוואה אחרת בשביל פיתוח. בנו הווקום של ההון פוגע ולא נוכל לבצע את תכנית העבודה לשנת 1976, ולא נוכל לגייס את הכסף הדרוש.

צריך לזכור שזו הדוגמה של התעשייה הבריאה בישראל. אם נקח סקטור פרטי שעובד טוב, כגון התעשייה הפרמצבטיית של אסיא, או הקובצרון של פולגט, אלה שעובדים בצורה מתוכננת ומסודרת עם רשתות בינלאומיות ליצואן, אם נייקר את ההון אנחנו גם אותם נעצור. אם נקבע קריטריונים חמורים יותר לחלוקת ההון, יכולים לפגוע השקעה למטרות בלתי-כדאיות ולסייע בהשקעה למטרות כדאיות.

בסופו של דבר הוויכוח הוא אם לעשות את זה שווה לעם ישראל, או לחדד יותר את השכל, לעבוד יותר טוב, עם קני מידה טובקרים, שבהם מסוגלים לעבוד, ואת מעט הכסף לשים במקומות הנכונים. אני מכל מקום חושב שזה לא דלוונטי להצעה לסדר-היום של ח"כ רונן. אם נייקר את ההון אין בטחון שבשיג ניצולת גדולה יותר של הציוד. לפי דעתי ניצולת הציוד הנמוכה מדי במדינת-ישראל נבעה מתעסוקת יתר של גורמי הייצור המתחרה, והוא העובד. לכן צורך ידעתי ממשרד המסחר והתעשייה, שגורמים אחרים צריכים להשפיע ולא ייקור ההון.

א. ריינר:

אנחנו במשך השנים יצרנו ביקוש יתר כל כך חריף בשוק המקומי, עם תעשיית יתר כל-כך חמורה, גם בתעשייה, גם בחקלאות וגם בשירותים, כשלא היה כוח אדם מספיק, וכשלא היה כוח אדם מספיק כדי לנצל אותו הציוד במשמרת שניה ושלישית, הוסיפו עוד קווי ייצור. אם אותו כוח האדם היה מגביר את התפוקה בדור שניצולת הייתה עולה.

לדעתי אחד הפתרונות הוא ליצור מצב של תעסוקה הולמת יותר את הנפח המצומצם של השוק המקומי, עם עליה גדולה יותר של הביקוש ליצוא, ואז אפשר להגיע לניצולת הציוד גדולה יותר. נכון שבקביוצ לא עובדים במשמרת שניה ושלישית בגלל סיבות חברתיות, ובמפעלים אחרים בגלל סיבות אחרות, אבל המפתח הוא זמינות כוח האדם ולא זמינות ההון ומחיר ההון.

א. לבנבראון: קראתי זה לא כבר בעתונות הישראלית, שהוצע לאילת לקבל מענק מארה"ב המיועד להשקעה לתעשייה המייצרת לשוק הפנימי, והתנאים היו כאלה שאי-אפשר היה למלא אחריהם כדי לקבל את המענק. וזה נוגע גם לתעשייה ההסתדרותית.

א. ריינר: אני מצטער, איני מכיר את הנושא.

גד פרופר: אני מסכים כמעט עם כל מה שאמר מר ריינר, כי ההתייחסות היתה לפעשה מאד רומה לגישה שלנו ושל כל אדם שמשקיע, ולא חשוב במה הוא משקיע בתעשייה.

אני חושב שצריך לתקן כאן דבר אחד, האם ההתייחסות ליצוא והתחליפים של היבוא היא אותה התייחסות בטחון שהוזכר כאן. אם נקח לדוגמה אותן הארצות שאין נעשתה השוואה באותו המחקר, אני בטוח שבארצות אלה יש יבוא גדול של מוצרים שאנחנו מייצרים אותם בעצמנו, ואם הם היו מייצרים אותם היו חוסכים מטבע זר. יכול להיות שהתעשייה אצלם היא לא כל-כך מפותחת ולכן ניצולת הציוד היא גדולה יותר. ההתייחסות צריכה להיות לתחלופי היבוא ולא רק ליצוא בלבד.

לשאלה כיצד למדוד את יכולת הניצולת של הציוד. איני בטוח ששעות העבודה של הציוד זה הקריטריון הנכון והיחיד לבדוק את יכולת ניצול הציוד. הנקודה העיקרית של ההסתכלות שלנו, אם אנחנו היום דוברים תעשייה מודרנית, תעשייה אוטומטית, ותעשייה שתוכל לשרת בצורה יעילה את השוק שלנו, גם לצרכי השוק המקומי וגם לצרכי יצוא, אנחנו צריכים להשתמש בציוד המודרני המתאים שקיים בעולם. הציוד הזה בדרך-כלל יש לו תכונה משונה. נקח לדוגמה את שטח הקרקע למשל. מפעל שיש לו קו ייצור ל-500 כוסות לשעה, לעומת מפעל עם קו ייצור של 1000 כוסות לשעה, הניצולת היא לא גדולה יותר ב-100%, אלא רק ב-20%-30%. כלומר, אם אנחנו בתעשיינים מקימים מפעל תוך הסתכלות וחזון לעתיד - ובכל תעשייה יש חזון לעתיד, אנחנו בלבנו אנטיסייפיים, אחרת לא היינו יוצאים לענף הזה - נקנה את אותו קו ייצור של 1000 כוסות לשעה, וזו תהיה קבייה לא נכונה לקנות קו ייצור של 500 כוסות לשעה, כי מחיר ההשקעה תמורת יחידת תוצרת לא יהיה טוב. על-ידי-כך מייקר את המוצר הטופי. אם מנסים להתחרות עם שווקי חוץ או עם מוצרים סיובאים, שם הקלקולציה על ההשקעות היא סדרי גודל גבוהה יותר. אם מפעל יקנה ציוד של קו ייצור של 500 יחידות יביא את עצמו למצב נכות מבחינת מחיר התוצרת, וייצא בצורה לא יעילה.

גד פרופר:

אם במדוד את מספר שעות הניצולת מבחינה כלכלית ומשקית של המפעל, אם הוא קונה קו ייצור של 1000 כוסות לשעה, הרי בשלב הראשון לא יהיה מנוצל בכמות גדולה, כי לא זקוקים לזה, ואז יוצא שלפי שעות הניצולת באחוזים יותר נמוכה.

איני חושב שזו הדרך הנכונה למדוד את הניצולת לפי שעות העבודה. השאלה היא מה המדד הנכון? אני אישית חושב שמפעל שפניו לעתיד ואשר רוצה להתפתח, כאשר הוא מגיע לסדר גודל של ניצולת ציוד מסוימת על קו ייצור מסויים או תוצרת מסויימת של 70%; יהיו כאלה שיגידו שזה 65% או 75%, צריך לתכנן ולהשקיע בגידול ובשכלול. אם לא יעשו זאת, זה לא טוב למפעל שאומר, כי אינו רוצה לגדול יותר או אינו רוצה לייצר יותר; מפעל כזה יתדרדר ובסופו של דבר הציוד יהיה אכול, או שהוא יפסיד את השוק למעשה, אם זה שוק ליצוא או שוק שמחליף את היבוא, והתעשייה בכללותה לא תגדל.

אני חושב שעתיד המדינה הוא בין השאר בהשקעות בתעשייה ליצוא, ומפעל שמגיע לניצול ציוד של 65%, חייב להשקיע בהגדלת הציוד והמטרות עד 100%. אבל כפי שאמרתי קודם ניצולת של 100% פירושו מפעל שעובד יום ביום בשלוש משמרות באופן קבוע, ולא משקיע בהרחבה ובגידול אותם הקווים, ולמעשה הוא חונק את עצמו, ואינו גודם להגדלת התשתית התעשייתית שלו, ועל-ידי-כך עושה שירות רע הן לעצמו והן למשק בכלל.

אני חושב שאני צודק בטיעון הזה שאם מפעל מגיע לניצולת הציוד של 75%, אם הוא השב על הרחבה ולהגיע ל-100% ניצולת הציוד, המדד להשוואה הוא לא 100% לעומת 43%, אלא המדד צריך להיות 70%, כי זה קשור לבעיות שונות של כוח-אדם, משמרות וכו'.

כפי שהוזכר כאן, ישנה גם הפונציה של העבודה. חסרים במשק שלנו עובדים. דבר זה ידוע, אפילו היום כאשר מדובר על מספר רב של טובטלים, אנחנו לא מוצאים אנשים שמחפשים עבודה. אפילו מפעל שמעוניין להרחיב את הייצור אם אין לו מספיק כוח אדם, הוא אינו מסוגל לייצר יותר, כי יש לנו בעיה שאצלנו אנשים אינם רוצים לעבוד במשמרות.

אני מחייב את הרפורמה שהוצעה על-ידי ועדת בן-שחר, אם כי יש בה כמה דברים שאיני מסכים להם. אבל הרפורמה עוררה את הבעיה של תשלום בעד שעות נוספות. לפני הרפורמה שילמו בעד שעות נוספות מס שולי נמוך יותר מהמס השולי שמשלמים היום בעד עבודה בשעות נוספות. עכשיו שמדווחים פחות הפועלים אינם מעוניינים לעבוד בשעות נוספות. אני חושב שאחד הדברים החשובים שצריך לשוב ולדון בהם הוא, לתת אפשרות על שעות עבודה נוספות לשלם מס שולי נמוך יותר, אחרת העובדים צודקים בטענתם שלא כדאית להם ההשקעה השולית של העבודה שלהם.

פרופ' מ. ברונר: למה לא תשלם להם שכר יותר גבוה בעד שעות נוספות?

גד פרופר: השאלה היא מי ישלם את העלות הנוספת הזאת. יהיה צורך את ההוצאה הנוספת הזאת להעמיס על מחיר המוצר, ואם המוצר הוא ליצוא...

פרופ' מ. ברונר: השאלה היא אם זה כדאי לך או לא?

א. פוגל: בשאלה זו יש דעות שונות.

גד פרופר: אני מביע כאן את עמדת האישיה. ראשיה, משלמים עכשיו יותר, אבל העובדים רוצים לקבל את התשלום הנוסף כפי שקיבלו קודם בנסו.

ע. הדר (הורכביץ): אם תקח רשימת הענפים של/תראה שלא בכל מקרה זה אותו דבר.

גד פרופר: אני חושב שלתעשיין התסדרותי יש אותה בעיה. אין הבדל בין התעשייה הקואופרטיבית לבין התעשייה הפרטיה.

נקבעה לאחרונה רשימה של ענפים שמשרד המסחר והתעשייה המליץ שלא לתמוך בושקעות בהם. לפני כמה ימים יצאה רשימה מעודכנת של ענפים, שבהם משרד המסחר והתעשייה טוען שיש מספיק הון ולפי ראות עיניו יש כושר ייצור מספיק, ולאותם הענפים הוא קבע שלא צריך לתת הלוואות או עזרה במימון. זאת אומרת, אם מישהו רוצה להשקיע בענף כזה, משרד המסחר והתעשייה לא יתן עזרה או תמיכה, ואני חושב שזו גישה חיונית. איני מתייחס כרגע לענפים הכלולים ברשימה, אבל כעקרון אני חושב שזו גישה נכונה. אפשר לעשות סלקציה ברשימה זו, להוסיף או לגרוע, אבל יש בוודאי ענפים שבהם אין מקום להשקעות נוספות.

מאידך, ישנה הרגשה מסויימת פה ושם שמשרד המסחר והתעשייה נגד גופים מונופוליסטיים, ואני מבין זאת, כי גוף מונופוליסטי גורם להתנגדות פנימית, בלי סיבה ספציפית, באים ואומרים שאם יש ענף מונופוליסטי מסויים, ונא משקיע שרוצה להשקיע דוקא בו, שום ענף אינו יכול להגיע לניצולת של 100%, וזה לא בריא. יבוא משקיע אחר וישקיע באותו ענף כדי שלא יהיה ענף מונופוליסטי ויהיו מתחרים בעלי שיעור קומה דומה. פה אין התייחסות לניצולת ההון לא לפי המדר ולא לפי הדוח של ד"ר מורביץ.

נקח ענף מסויים שבו יש מונופול ייצור בקוים גדולים, ויש בו עודף כושר ייצור, יבואו ויגידו שרוצים להוסיף מפעל כדי שלא יהיה מונופול. זה ודאי ישפיע על ירידה בניצולת הציוד הקיימת, והניצולת החדשה לא תהיה ברמה שהיתה צפויה על-ידי היזמים כאשר הם הגישו את התכנית לאישור.

בנושא זה כמו בנושא המשק הרשימה הסלקטיבית של משרד המסחר והתעשייה היא חיונית וטוב שיש רשימה כזאת. אבל לא תמיד הבאת מתחרה או תמיכה בהשקעה של מתחרה למונופול היא השקעה נכונה, בהתייחסות לנושא הצדד.

ברור שבהתייחסות למה שאמרת קודם, שצידוד מורדני היום, שמייצר בצורה יעילה, הוא גורם חשוב, הוא פחות עתיר עבודה והוא יותר עתיר הון, אבל אז יחידת התוצרת היא במחיר יותר מתחרה, מתחרה יותר טוב ביבוא. אנחנו צריכים להכיר בזה שהיום השוק הפנימי הוא קטן ומצומצם, וצריך לשאוף לכך שיחידות הייצור יגיעו למצב שהן יכולות לפעול בסדרת יותר גדולות. על-ידי-כך אני למעשה אומר שאסור לתמוך בהרבה מפעלים קטנים בענף מסויים, שישקיעו בהרבה יחידות ציוד קטנות, כי כך לא ייצרו בצורה יעילה. אלא צריך יותר לתכנן בכיוון של יחידות גדולות יותר, אפילו אם בשלב ראשון של הכנסת הציוד וההשקעה הוא יהיה מנוצל פחות בשעות עבודה ביום.

א. טיברג:

למעשה הכל כבר נאמר. ברצוני להזכיר לחברי הוועדה שדנים בנושא, שבלי להסתכל אם הקביעה במחקר של ד"ר מורביץ היא נכונה או לא, נאמרו כל הטיעונים למה לדעת האנשים שעוסקים בתעשייה, הקביעה הזאת אינה נכונה.

האנשים שאחדאים על חלוקת הכסף להשקעות והלוואות עשו שני צעדים מתוך הנחה כאילו מה שנאמר בהצעה לסדר-היום של חה"כ רובין הוא נכון, וכאילו צריך לעשות משהו כדי למנוע זאת. למעשה הרשימה של משרד המסחר והתעשייה שקובעת סלקציה בהשקעות אינה משנה, כי מי שקורא בעיון את הרשימה החדשה מחדשם שכמעט ולא נשאר במה להשקיע. אבל עקרונות הכיוון הוא חיוני.

אנחנו חושבים שהדרך ליצור את הסלקציה היא על-ידי זה שמראש ידעו במה רוצים לעודד השקעות ובמה לא רוצים לעודד. מצד שני, בחדשים האחרונים עלה מחיר ההון להשקעות ב-50%. אנחנו מדברים כאן אם צריך להעלות את מחיר ההון או לא. ההלוואות שניתנו בעבר בתעשייה היו ב-12% ריבית ועכשיו זה 17%; ובחקלאות בעבר ב-8% ריבית ועכשיו ב-12%. כלומר שבפועל ההתייחסות היא של 50% במחיר ההון להשקעות בשנה אחת, וההכנסה תצטרך לכסות את ההצמדה, כך שהיא כשלעצמה פועלת, והיא בעצמה באיזה כיוון. אפשר לנוח כמה שנים. לחלק הלוואות סלקטיביות ולראות אם יותר מאוחר ינצלו את הציוד בצורה יותר יעילה, וכן אם תהיה ניצולת הון טובה יותר בעקבות הצעדים שנוקטו.

ב. פרנמל:

ברצוני להזכיר כמה עובדות בסיסיות אשר נתבקשתי לברר אותן בישיבה הקודמת. הוזכר כאן מדד של 70% - בתקופת המסד מעט מאד מהתעשייה היה בניצולת של 70%. במחקר של ד"ר מורביץ מוזכר המספר של 43%. נתבקשתי לברר את הניצולת אצלנו מול הניצולת בארצות מפותחות. הבעיה היא, שהשוואה עם ארצות מפותחות היא קשה מאד.

יש עוד מדד שמבוסס על ניצולת החשמל והכוח, ו לפי המדד הזה ניתן להשיג נתונים מאנגליה, אם כי אנגליה אינה ארץ מערבית יעילה ביותר, ושם הניצולת מבחינה זו היתה גבוהה יותר ב-20% מאשר אצלנו בשנת 1972.

חשוב שנזכור מה היתה ההתפתחות מאז שנת 1972 ואילך. מאז היתה ירידה בניצולת בתעשייה הישראלית ב-15%. 45% שמדובר עליהם אינם מתייחסים למצב הנוכחי, אלא מתייחסים למצב בשנת 1972. בשנת 1976 צפויה ירידה גוספת בכוח הניצולת.

א. ריינר:

שאלה להבהרה, האם זה היחס בין גידול מלאי ההון והתפוקה?

ב. פרנמל:

היחס לגבי הסובסידיות להון. מרבית הכלכלנים שמדברים על ענין זה שצריך להצמיד, או לקבוע את צורת ההצמדה של הלוואות הפיתוח, אינם מתייחסים לשאלה שלא צריך לסבסד ליצוא, אלא שהסובסידיה צריכה להיות מבוקרת. פה הסובסידיה נקבעת לאחר שההשקעה ניתנה על-ידי קצב האינפלציה. אני מסופק אם מישהו חזה קצב אינפלציה כמו שהוא היה בשנת 1974, שהגיע מעל ל-75%. הייתי מעוניין לעשות תחשיב שיראה שמחיר ההון, כפי שמר ריינר הזכיר אותו, שווה לשיעור האינפלציה. זה ודאי היה שיעור טאלף מאד.

מ. פרנקל:

מר ריינר הזכיר כאן את הפיגור בביצוע ההלוואות -
 נכון שיש פיגור, איני בטוח אם זה שנתיים, זה בוודאי לא משתקף בתכנית
 של חברת העובדים. השאלה היא איפה הדברים משתקפים, ואין שיעור
 להערכות האלה. בסוף 1974 ההלוואות שעברו את מרכז ההשקעות ונחתמו
 עליהם חוזים עם המוסדות הפיננסיים וגם בוצעו הסתכמו ב-1.5 מיליארד
 ל"י. בסוף 1975 אנחנו מגיעים להלוואות בסך 3 מיליארד ל"י שאושרו
 ועברו את כל התהליכים אבל לא בוצעו. אני לפחות נוטה לייחס זאת
 לענין של האינפלציה.

ברצוני להעיר לדברי מר סינדרג, שמחיר ההון
 עלה ב-50%. אני מצטער אבל העלאת הריבית מ-12% ל-17% זה רק 5%
 ולא 50%. לא הייתי רוצה להעמיד את הדברים כך, כי הריבית של 12%
 נקבעה בתקופה שהאינפלציה הייתה נקצב של 10%, והיום קצב האינפלציה
 שחוזים לשנתיים הבאות הוא 25%! וזה ודאי שיעור מתון. קצב האינפלציה
 עלה על 15% וריבית על ההלוואות גדלה ב-5%. אני דואה מתי נקבעו
 שיעורי ההלוואות של 12% ולכמה הם הועלו.

באותו הקשר לגבי השאלה האם העלאת הריבית
 מביאה לצמצום ההשקעות. מר ריינר אמר שהכלכלנים שהוא סכיר מאחדים
 בדעה זו. הכלכלנים שאני מכיר אינם מסכימים לזה וגם אני לא מסכים
 לזה. ההלוואות אינן ניתנות ביד חופשית אלא קיים קיצוב. אם מעלים
 את הריבית עדיין כדאי להשקיע, והמספרים שאני הבאתי מצביעים על כך
 שכדאי לקחת הלוואות. אני לא סומן שזה יביא להקטנת ההשקעות.

נושא אחד שהועלה על-ידי מר ריינר - כדאיות
 היצוא במידה וההון ייקר, והקשר בין תחרות היצוא והריבית - אם השינוי
 היחיד במשק הוא שפעלים את הריבית להלוואות ברור שזה יוריד את הרווחיות
 גם של היצוא. אבל אם במקביל יש ביקושים יותר גבוהים מקצב עליית
 המחירים! לא הכרחי שזה יגרום לכך שההשקעות ביצוא תהיינה בלתי-רווחיות.

לגבי תכנית העבודה של כור - אחד הדברים החיוביים
 במשק שאני רואה בתכנית של כור, שפניה ליצוא. אבל יחד עם זאת לא
 הוצאו בפנינו נתונים מקבילים על מידת ניצולת הציוד בתעשיות היצוא.
 קשה לי לשפוט אם הניצול שם יהיה אופטימלי או לא. הייתי שמח אם
 הנתונים האלה יוצגו לנו.

אני לא בטוח שתכנית ההשקעות של כור לא תבוצע
 אם תועלה הריבית. אני חושב שעדיין יהיה כדאי להם לבצע את התכניות
 כולל התכניות ליצוא שלהם.

לדברי מר פרופר שחובה להשתמש בציוד מודרני.
 אני ארטיק לכת ואומר, שאני לא בטוח שתמיד כדאי בכל מדינה להשתמש
 בציוד מודרני ביותר. איני בטוח שבהודו כדאי להשתמש בציוד מודרני
 ביותר לכל מטרה. ייתכן שאצלנו קשה המודרניזציה על-ידי הון מסובסד
 יתר על המידה. את זה צריך לבדוק בצורה עניינית. ייתכן שחלק
 מהתעשיות תהיינה כדאיות, וייתכן שחלק מהציוד המודרני שהוזמן מפני
 שהיה הון, ויש דוגמאות כאלה שציוד מודרני הוזמן למרות שלא היה מתאים.

ג. בגבנישתי:
 בגבנין זמינות ההון - עשיתי חשבון מקיף לאור
 המספרים שכלולים בחוברת של כור שקיבלנו, ורציתי
 לדאוג מנין זורם הכסף לכור ולאן הוא הולך, כי הדגש בדבריו של מר
 ריינר היה לגבי הגדלת זמינות המיסון למר שכור רוצה לבצע על-ידי זה
 שהריבית יותר בטובה יחסית, ומה יהיה אם זה יעלה.

א. ריבית:

כור צריכה לשלם בשנת 1976 680 מליון ל"י
ריבית ממחזור של 7 מיליארד ל"י, פירושו שעל
כל לירה של מכירה יש 10 אגורות ריבית. כור משלמת 51% מס, אם המס
ירד ל-25% אפשר יהיה לחסוך 100 מליון ל"י, ואפשר יהיה לשלם יותר
ריבית ופחות מס על הריבית.

ב. הנכנסים:

הריבית אינה הקש שישוב את גב ההשקעות של
כור. אפשר להאריך את תקופתה הלוואות וליצור מלאי
כור הישבה בתכנית הזאת אינפלציה של 22%, אבל
ועודף של הלוואות נטו, יש פה תוספת נטו של אמצעים לכור כתוצאה
אם האינפלציה תהיה 32%, יש פה תוספת נטו של אמצעים לכור כתוצאה
מהאינפלציה, וצריך לראות זאת מול נטו ההשקעות. זה נכון.

סעיף אחרון, בעצם כור יכולה לסמן השקעות
לזמן ארוך, יש לה יתרה נטו, הבעיה היא חוסר הון. כור צריכה
350 מליון ל"י תוספת להון חוזר, אשראי שהיא נותנת לשוק, ופה העניין
של הריבית מתחיל לשחק תפקיד.

פה באה שאלת הריבית. אם מחיר ההון יעלה התוספת
הזאת שכור צריכה לתת לכל מי שמקבל ממנה מימון
תהיה יותר יקרה, המשמעות שאולי כור תצטרך לתת פחות נטו. אני רוצה
להעמיד את הדברים על דיוקם, כיוון שבנושא זמינות המימון הופיע בנושא
הריבית על ההון.

א. לגבי:

יש לי הרושם שלמעשה היצרן במדינת-ישראל הפך
להיות בנקאי יותר כאשר יצרן, והבעיה החמורה
מאד. אני הייתי מבקש שבקבל מידע גם על התעשייה הפרטית שכור מנהלת
או שותפת בה.

בדור שמי שיש לו הון זול מרוויח יותר, ומי
שיש לו הון יקר מרוויח פחות, או שהוא הופך קבלן כדי להרוויח יותר,
כפי שקרה בכמה מפעלים. אבל ישנה עוד בעיה שאולי כדאי לחקור אותה.
לי יש הרושם שהתעשייה הישראלית עכשיו צריכה להתאמץ כדי בעיקר לייצא.
אני חושש שמידה גדולה של בניצול כוח האדם מוקדשת לעסקי מימון וחיפוש
מקורות כספיים, בנקים וכדומה. אם אקח את ביל-הרושת אטם לפשל, איני
יודע כמה מאמצים מוקדשים לקשרים עם בנקים, וכמה מהשבה מקדישים
ליעול הייצור, לעבודה במשמרות ולחיפוש שווקים. כמה כוח אדם של
הצווארון הלבן מיותר יש בתעשייה אשר עוסק בדברים האלה, שכל המדינה
נוכה על כן, במקום לעסוק בייצור?

אם כל הכבוד, אני מנסה לחשב כמה עבודה השקיעו
על החובות שהוגשה לנו, וכמה התזבז על הכנת החוטר הזה, אשר כל
כוונתו בעצם לקבל או להצדיק קבלת הלוואה מהממשלה. מה בהשוואה לזה
משתדלים לנסק במסגרת ההון לצרכי היצוא ממש. איזה הוצאות נגרסות
למפעל שצריך לייצר בארץ, אחרי שמודדים את יוקר המחיה וכל הדברים
האלה, מה אהוז הכוזבו במאמצים, נכמה זה מתבטא בכסף ובכו-אדם?
לדעתי זה אחד מסורשי הבעיה. לדעתי זה מקטין את כוח האדם המיועד
לייצור ופגדיל את מספר האנשים בשירותים.

כל הדברים האלה לעצמות דעתי קשורים לבניצולת
ההון, כי חלק גדול מההון הולך למשכורות לאנשי שגריכים לרוץ אחרי
מקורות כספיים. הייתי מבקש לדעת מה המבנה אצל כור מבחינה זו גם
לגבי התעשייה הפרטית. אם מקבלים הון ב-24% ייתכן שבעוד 14% יכולים
על-ידי כוח אדם נוסף להשיג את הריבית.

ע. הדר (הורביץ)

אני חושב שאנחנו סוטים קצת מהנושא. אני הבנתי את ההצעה לסדר-היום של ה"הכ רוונן", שהוא התייחס לשאלה שפא פנצלים משאבים כספיים למטרות שאין צורך בהן כרגע, כי יש כושר ייצור מספיק, אבל עושים זאת מפני שההון זול. ח"ה רוונן הסביר שאדם גבון פנסה להשיג הון ועל-ידי הריבית והאינפלציה הוא על ההון עצמו מרוויח את הכסף, בלי להשקיע אותו. זו השאלה.

מסבירים לנו כאן שחשוב לייצא. הון לצרכי יצוא בצורת הפיחות המואץ או הון מוזל זה היינו כך. המדינה תומכת ביצוא בדרך זו, כי היצוא עדיף. הבעיה שמטרידה היא לאו דוקא היצוא. יכול להיות שמייצרים דברים שאין צורך בהם והמכונה מנוצלת ב-40%.

יש בארץ מפעלים שלא עובדים באשר אין להם שוק לכושר הייצור שלהם, והמדובר במסגרת השעות המקובלות בלי משמרות, כי בעצם גם כאשר השיגו כסף הם אכלו את המשאבים הכספיים, והיום הם עולים למדינה 40%-50% באגרות צמודות. זה מעשה חלם.

צריך לבטל את הקטגוריה של יצוא, או לתת הנחה בריבית בכסף מושקע. השאלה היא איך יוצרים בארץ תהליך מותאם של השקעות בארץ במפעלים בלתי-מנוצלים, כדוגמת טחנות הקמח שהוזכרה כאן.

אם נאמץ לעצמנו את הנוסחה שצריך להגביר ולעשות הכל כדי להגדיל את היצוא. ואני מכיר בזה שכל מפעל צריך להחזיק רזרבה לפיתוח. אבל יחד עם זאת צריך לזכור שבונים על 8 שעות עבודה אבל כושר הפיתוח הוא על שתיים או שלוש משמרות.

אתה מסכים ל-33%?

גד פרופר:

ע. הדר (הורביץ):

אני אומר שצריך לקחת רזרבה ל-12 שעות העבודה האחרונות או ל-8 השעות של המשמרת השלישית, ולא של 8 שעות העבודה הראשונות. לדעתי צריך לעשות השוואה עם מדינות מקבילות עם תביעות דומות.

בעיית המפתח היא בעיית הכיפוף לכוח אדם שאינו מנוצל, שאינו הולך לעבוד במפעל שבו יכולים להפיק על אותה מכונה יותר יחידות תוצרת. זה לא קשור לתוספת שכר. האדם יעבוד עם שכר קטן יותר אם האלטרנטיבה תהיה שלא תהיה לו עבודה אחרת. שונה הדבר אם נותנים משכורת מביתה ל-8 שעות עבודה, וכאשר מבקשים מסנו לעבוד עו 4 שעות הוא צריך לחשוב מה נשאר לו מזה. אבל אם אין לו כלום הוא יחשוב היטב ויעבוד אפילו מ-12 עד 8 בערב. אני בעד תשלום גבוה יותר בעד שעות עבודה בערב, אבל כאשר לחילופין אין לעובד כלום, ולא ישיג עבודה אחרת.

נדמה לי שאם היו אומרים לשוק המקומי לייקר את התוצרת למי שרוצים לייקר את ההון לדברים שאינם דרושים, זה אני מקבל. אבל מי שרוצה הון ליצוא אינני רואה טעם לייקר לו את ההון. אני בעד זה שהמכונות תנוצלה לא רק בשביל להרוויח כסף, אלא גם כדי לעמוד בתחרות. אני חושב שהטרגיה האמיתית שלנו היא, שאנחנו לא יכולים לפתור בחוץ-לארץ, כי אנחנו לא בעלי כושר תחרות. הבעיה היא איך להוזיל את התוצרת, ולא לייקר, וקצת לנצל את המכונות המתמודדות בצורה מלאכותית.

הייתי מבקש לשמוע מה דעתו של פרופ' ברונר על הדברים שמר ריינר העלה כאן. אני חושב שהעובד אינו מפיץ מספיק, המכונה אינה מנוצלת מספיק, ומחפשים פטנטים של ייקור הון וכו'. המדינה יש לה עניין להפסיד במידה שזה ענף שהיא מעוניינת בו אם לשוק המקומי או ליצוא. הצרה היא שאנחנו לא מייצרים. שמעתי ברדיו שהשירותים קלטה 10,000 איש והתעשייה פלטה אותם, אז מה ערך לכל הדיבורים שלנו?

א. לגבי אונ:

לדעת י זהו ויכוח אקדמי כאילו על-ידי ייקוד
טחיף ההון או הוזלתו גרם את הדברים, שמענו
כאן שלא תמיד באופן ארמונית זה מביא להגברת ניצול המכונות והייצור.
אני רואה שהמדיניות הכלכלית בכללותה מתעלמת מכל הנסיון הזה לתפוס
עם מחיר ההון, כי זה לא קולע למטרה. יש מי שטוען כי העלאת הריבית
יכולה למנוע הגדלת המסורות. ברור שניצוי הבנקים מעוניינים בהגדלת
הריבית כדי להגדיל את הכנסות הבנקים. לעומת זאת שמענו על עובדות
שהתעשיינים אינם מעוניינים לנצל את הצירוף בשלוש מסמרות, כי אין
להם איפה לשווק את התוצרת.

בראה לי שמדיניות מכונות יכולה לעשות הרבה
יותר מאשר כל הנכסיונות האלה. לדעת הצטרפות ישראל לשוק המשותף
פוגעת בשיק ופניצול ההון לתעשייה המקומית. כאן תלשו נושא ממכלול
שלם ומנסים על-ידי הדיון הזה למצוא לו פתרון. איני חושב שהעלאת
מחיר ההון תעזור לפיתוח.

הי"ו ב. גרונ:

הייתי מבקש לדעת מה מידת הפיקוח בהשקעות
בתעשייה? אני מכיר כמה נושאים בהם נתנו
אפשרויות להשקיע במליון ל"י ללא צורך, כמו למשל המכוניות לתערוכות
בהקלאות. נתנו אפשרויות להקים מכונים בוספים, והיום אנחנו יודעים
(אלה שעוסקים בנושא זה) שיש תחרות פרוצה בין המכוניים לבין הקוחות.
ולקחת מכונים בוספים של תערוכה לתקלאות ניתנו כספים זולים.

אני רוצה להדגיש את הנקודה שח"כ הדר עמד
עליה, שהאנטליה הסמויה במשק ובתעשייה הורסת את המדינה. אפשר היה
לייעל מפעלים ולעשות הסכמה של פועלים. בוועדת העבודה שאני חבר
בה דבר לא פעם על הסכמות קצוצות, אבל לא עושים זאת.

אני מבקש בישיבה הבאה את מו ריינר להתייחס
לנושא כוונת האדם במפעלים של חברת העובדים והתעשייה. אני
מבקש גם מפרופ' ברנר להשיב בישיבה הבאה על ההשגות שהועלו כאן.

א. ריינר:

במפעל אחד שלנו במחלקה מכויימת שבה לא
עובדים שלוש משמרות נמינו להעביר 23 איש
למחלקה אחרת, שבה עובדים 265 ימים בשנה בשלוש משמרות, ואז טענו
כל פנו במסייה אנטי דתית.

הי"ו ה. גרונ:

ובמקום אחד קודמים לה התשלילה. לדעת מה
שצריך לעשות לא נעשה. בוועדת העבודה דנו
במקרה של מפעל פרידמן, בהשתתפות נציגי מועצה פועלי ירושלים, אשר
טענו שאפשר תוך יום אחד להעביר את כל העובדים למפעל אחד, מבלי
שאף אחד מהם ייבזק מבחינה הזכויות לפיצויים, ותק וכדומה. העובדים
לא הסכימו תחילה, והמנינו ליד המפעל שנמצא, ובמסופו של דבר אנחנו
יודעים שכל עובדי מפעל פרידמן עובדים לשביעות רצונם המלאה, ואף
קיבלו פיצויים מלאים.

הישיבה נכעלה בשעה 15.10